

21. MÄRTS

1924

III AASTAKÄIK

ODAV RAAMATUTE NÄDAL.

Meie noorsugu on alati olnud kõige suurem raamatute lugeja ning kirjanduse austaja. Kuid seejuures ei ole tal alati võimalik olnud raamatuid kalli raha eest pärisomaks osta, vaatamata et just raamatute omandamine on üheks meeldivamaks ja igatsetavamaks eesmärgiks. Üks raamat muretsetakse teise juure ja kogutakse niiviisi väike raamatukogu, mille iga liige on omal aukojal ja käepärast igavuse, järelmõelikkuse ning teadusehimu tundidel. Sagedasti jäävad aga head raamatud muresemata sellepärast, et rahatask vastu ei löö.

Kuid usina ja kokkuhoidliku majapidaja vaim peab elutsema juba meie noorsooki. Peab oskama rehkendada hääde võimalustega, kui need endid pakuvad. Ja peab hoolitsema ka oma majapidamise uuendamise, kultuursele sisesäädmise ning rikastamise eest, seda päleegi võimalikult iseseisvalt.

Käesoleval korral olgu teada „Dikerkaare“ lugejatele **Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse raamatukaupluses (Jaani t. 6. Krediit Panga majas)** avatavast **raamatute odavast nädalast**. See kestab öiefi 14 päeva: 17. märtsist – 31. märtsini, mis aja jooksul nimetatud ärist iga raamatute ostja saab iga ostetava raamatu päält 10 protsenti hinnalandust.

Kes kavatseb oma kas olemasolevale raamatukogule lisandit või üldse uut kirjandust muretse da, jätku see teha nimetatud päevade pääle ja astugu siis Tall. Eesti Kirjastus-Ühisuse kauplusse. Sääi leiate päleegi erilaua veelgi odavamalt müüdavaid raamatuid. Need on raamatud, mida rohkemal arvul on trükitud ja mille omandamist sellega eriti kättesaadavaks ja kergeks on püütud teha. Nende hind on vähenetatud koguni 25 protsendi võrra.

Nii saate näif. omale osta nehie kümne päeva jooksul 90 marga eest raamatu, mille hind on 100 marka ja 45 marga eest raamatu, mille hind 50 mk. Neid raamatukaupluses erifi odavasse lauda väljapandud raamatuid aga koguni 75 marga eest 100-margalise, ja 38 marga eest 50-margalise raamatu.

Tarvitage neid võimalusi ning hoolitsege, et teie omale muretsete või et teile muretsetakse sel moel odavamalt uut lugemismaterjaali ning kirjandust.

Meie lehe veergudel oli korra varem nimekiri erifi soovitavaist noorsookirjanduse raamatuist. Kuid ka muid, sellesse mitte üles võtta saadud raamatuid on küllaldaselt olemas. Seepärast nõudke omale kaupluses julgesti noorsookirjandust, odavamalt või kallimat, oma nimetamise järele või valikut, nii kuidas teil tahtmist ning muresemiseks jõudu on.

Nii siis.

ODAVATE RAAMATUTE NÄDALACE!

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse raamatukauplus, Jaani t. 6. Krediit Panga majas. Tallinn.

Nr. 12. Vastutav toimetaja: M. Nurmik. **1924.**

Tegevad toimetajad: A. Oengo-Johanson ja J. Neggo-Vössokotsky.
Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.
Toimetus ja talitus: Tallinn, Pikk tän. 2 (Päevaleht). Kõnetr. 17-96. Toimetuse kõnetunnid teisipäeviti, neljapäeviti ja reedeti kella 2—3.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja „Päevalehe“ tellimiste vastuvõtjad.
Tellimishind: kuus postiga 60 mk., veerandaastas 180 mk., poolaastas 360 mk., aastas 720 mk.

Üksik number 15 mk. ¶

VILLEM REIMAN.

A. Roose.

V. Reiman 38-aastaselt.

Hiljuti mälestas kogu Eesti üht oma tähtsamat poega — Villem Reimani; mälestas teda suure lugupidamise ja austusega,

sest vähesed on ära teeninud meilt sarnast tänu, kui Villem Reiman. Tema oma mitmekülse ja veerandsaja-aastalise tegevusega Eesti rahva kasuks on võitnud koha meie tähtsamate meeste seas.

Meil noortel on palju õppida Villem Reimani elust ja tegevusest. Kui meie tahame leida omale eeskuju selleks, kuidas peaksime töötama rahva kultuuri kasuks, siis pakub seda kahtlemata Villem Reimani isik. See on omapärasem ja tähelepanu võitvam meie rahvuslise ärkamisaja tege-
laste hulgas.

Jaan Tõnisson, kes seisnud Villem Reimani lähemal kui keegi teine, ütles Reimani mälestuspäeval Tartus, et Villem Reiman kuulub nende inimeste hulka, kes kaugevalt vaadatuna tunduvad kalgina, uhke-
na ja külmana, kuid muutuvad seda armsamaks, soojemaks ja sõbralikumaks, mida lähemale nende hingele jõuad tungida. Päälnäha külmas mõistuse inimeses Reimani peitus soe, hingeline ja süttiv vaim. Sellest viimasest hõõguski õhutamist ja vaimustuse äratust oma kaasaeglaste päale Eesti rahvusele parema tuleviku võimaldamiseks.

Villem Reiman oli tagasihoidlik, mitte kusagil etteotsa kippuv isik, sellepärast on ümbritsetud tema tegevus. Eesti avalikus elus vaikusega. Siin puuduvad sarnased „tormid“, kui näiteks C. R. Jakobsoni, J. Hurti või J. Tõnissoni tegevuse juures. Tema tagasihoidlikkus ei tulnud mitte selle-

kohasest vaiksest iseloomust, vaid askeetlist enesetaltsutamist. Ta haruldane tahtejõud oli tugevaks vastandiks ta loomupärasele keevaverelisele iseloomule.

Villem Reiman ei mõjunud mitte niivõrd otsekohe rahva kui oma kaasaeglaste kaastöötajate peäle. Need süttisid ja said hoopis Villem Reimani ideedest, viisid neid teostamisele tegelikus elus. Villem Reiman ei olnud mitte rahvamees, kuid ometi töömees.

Ta töö ja tegevus hargneb, nagu öeldud, mitmes suunas. Ta algab oma laiemaula-

ning mitmes eraraamatus, nagu „Eesti Piibli ümberpanemise lugu“ a. 1889, „Kivid ja killud“ I. a. 1907, „Kalevipoja juubel“ a. 1912 j. t.

Villem Reimani kirjutuste peälaks on Eesti keele ja kirjanduse vanemate mälestusmärkide ning üldise Eesti rahva mineviku uurimine. Ta „Kivid ja killud“ ning paljud teised uurimused on esimesed teerajamised seni puutumatuks tihnikusse.

Oma ajaloolistes töodes, millesse koonduvad erilisel ta huvi, aitab ta maha kiskuda Saksa ajalooeadlaste väärarvamisi Eesti rahva varemata mineviku kohta ja näi-

Viimane ülesvõte V. Reimanist, ta perekonna kolmekordsel pidupäeval: Reimanite hõbepulm, vanema tütre, lahkunud Helmi, laulatus ja noorema tütre Linda esimese lapse ristised.

tuslist tegevust dr. Hermanniaegses „Postimehes“ 1886. a. Kaastöö ajakirjandusele, iseäranis „Postimehele“, kestub kogu Reimani eluaja kunj ta surmani, 1917. aastal. Mitte ükski vaimlist kaastööd, vaid ka ainelist toetust pakub ta „Postimehele“ selle kibedamatel kitsikuse päevadel. Ta esialgne kaastöö ajakirjandusele piirdub päämiselt „Postimehega“ sellepärast, et „Postimees“ oli sel ajal tähtsam ja mõjuandvam Eesti ajaleht.

Hiljem tekib tema ettevõttel ellu Eesti üliõpilaste seltsi album ja Eesti rahya tähtraamat „Sirviluad“, mis ilmuvad tema toimetusel ja suuremal kaastööl kümme-kond aastaid. Pääle nende avaldab ta oma kirjatöid: „Eesti Kirjanduse“, „Eesti Kultuura“, saksakeelses ajakirjas „Sitzungsberichte“ ja soomekeelses teaduslises väljaandes „Finnisch-Ugrische Forschungen“

tab, et „vanad eestlased Läänemere kaldal oma edenemisteel pea sellelsamal haridusjärjel seisis, kui nende ülemerelased maabrid — rootslased, soomlased ja norralased, ja et meie maa äravõtmise Saksa mõõgavendade ordu poolt mingit uut valguse ajajärku ei tähendanud, vaid pikka, pimedat tagasikiskumise aega orjapõlve näol, kus meie selle natukese ristiusku ja haridust, mis meile aegapidi läänest sisse tilkus, liig kõrge hinna eest olime ostnud.“ (A. Jürgenstein. „Post.“ nr. 61. s. a.)

Kahjuks jäi Villem Reimanil Eesti ajaloo pikem uurimine pooleli, mis oleks võimaldanud meil hoopis teistsugusemat pilti oma esivanemate kohta saada, kui seda võõramaalised ja -verelised ajaloo uurijad pakkusid. Kuid siiski jäi järele Villem Reimanilt lühem ülevaade Eesti ajaloo, mis ilmus paar aastat tagasi raamatuna „Eesti

ajalugu". Sellega soovitame noortel koolis tutvust teha.

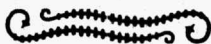
Villem Reiman on olnud tegev veel karskustegelaseks, seltsielu juhtijana ja usuteadlasena, kuid selle tegevuse lähem vaatlus ei paku vist huvi meie noortele lugejatele. Selle eest peatume aga mõne sõnaga ta eluloo jutustuse juures.

Villem Reiman sündis 8. märtsil (vana kalendri järele 25. veebruaril) 1861. a. Viljandimaal Suure-Kõpu valla Pauna talu talurentniku pojana. Isa Tõnis oli niivõrd jõukas rentnik oma aja kohta, et suutis oma nooremale pojale, kes juba varakult andekust üles näitas, kõrgemat kooliharidust anda. Oma õppimist algas Villem Reiman Viljandi algkoolis ja kreiskoolis, lõpetas hiljem Pärnu gümnaasiumi. 1882. a. astus Tartu ülikooli usuteadust õppima, mil tõusis ühtlasi tolaeagse Eesti üliõpilaskonna juhtivaks jõuks. 1887. a. läks Villem Reiman Peeterburi õpetaja Jakob Hurti juure tegelikult õpetaja-ameti vastu valmistama. 1890. a. valiti ta Viljandimaal Kolga-Jaani koguduse õpetajaks. Sellest ajast alates on ta tegev Eesti karskusliikumises, olles selle energilisemaks juhiks. 1907. a.

asutatud Eesti kirjanduse seltsi esimeheks oli ta kümnekond aastaid. Viimastel aastatel muutus ta tervis, mis juba noorelt päale hää ei olnud, eriliselt halvaks ja selle tõttu sai tegevus tunduvalt halvatum ja meeleolu rikutud. Oli raske olla lahus tööst, millesse nii kiindunud. Ei toonud parandust isegi suvitust Aadria mere rannas. Säält koju tulles suri ta 25. (12.) mail 1917. a.

Ta surm jättis tühja koha Eesti avalikus elus. Ei olnud meest ega ole tänapäevki, kes jätkaks Villem Reimani tegevust. Ta kaotus oli seda valesam, et Eesti saabus pea oma saatuslisele murrangule, ajalooliste sündmuste keerisesse, kus oleks olnud vaja nii külma ja asjaliku mõistusega tööjuhti, kui seda oli Villem Reiman.

Eesti ei saanud siis aegagi lahkunu mälestuseks midagi teha. Alles nüüd aastate järele, mil saabunud meil rahulikamad päevad, oleme võinud päevakorraile võtta Villem Reimani mälestuse jäädvustamise küsimuse. On tekkinud peaaegu üle maa sellekohased komiteed, kelle ülesandeks on korjandusi ette võtta Villem Reimani mälestussamba püstitamiseks ning ta kirjatööde uuesti väljaandmiseks.

RAAMATUTE LUGEMISE KUNSTIST.

I.

Hiljuti andsime oma lugejatele lühikese nimekirja parematest eestikeelsetest noorsookirjanduse raamatutest. Tahame tutvustada edaspidi neid ja muidki häid raamatuid veelgi lähemalt, et igaüks kirjanduseastaja oma maitse järele valikut võiks korraldada.

Teiseks on aga tähtis, et enne üksipuhast missuguse raamatu lugemisele asumist uudishimuline lugeja oleks ette valmistatud nende väärtuste kohta, mis üks või teine raamat pakkuda võib. Täendus ja kasu raamatu lugemisest seisab ju selles, et meie mitte ainult lihtsalt põnevust ei otsiks, vaid varakult tähele panema hakkaksime, milles üks raamat teisest erineb, milliseid erilisi mõtteid igaüks neist kätkeb*) ja missuguse osavusega autor neid esitab. Kui niisugused ettevalmistused tehakse raamatu sisu ja väärtuste kohta, siis omandavad raamatud hoopis suurema ja täitsa uue huvi. Avanevad täitsa uued silmaringid, kuni kunstitööde sügavama hingeni.

*) Kätkema — peitma.

Teie ei loe näit. mitte enam ainult vaese kerjuspoisikese imelikku ja kentsakat satumist kuninglikku kotta ja suure ausse Mark Twaini „Prints ja kerjus“; vaid oskate juba eritella ja otsida igas sõnas peituvat ühist mõtet ja sügavamaid meeleolusid; ning siis, hakkab teravamini silma paistma see põhimõte, mille pärast jutukirjanik võib olla kõigel sündmustikul just nii ja mitte teisiti minna on lasknud: nimelt et raske ja vaevaline on ka kuninglik elu, et hiilguses ja kullas elab ja tunneb muret inimese samasuguse südamega, nagu viletsamaski hurtsikus, et hiilgav dimbrus on suuremate kohustuste ja ülesannete väline tagajärg, mitte aga eesõigus muretaks eluks. Kirjanik laseb sündida, et printsiks saanud kerjuspoisikene ei suuda kesta seda katsumist toreduse ja hiilgusega, vaid oma uues olukorras tutvunedes murede ja määratute kohustustega kogu riigi kodanikkude hää käigu eest, põgeneb tagasi oma vaesusse, milles ta võib tunda end õnnelikuna. Seesugune oleks

tervet jutustust algusest lõpuni siduv lõng. Ja igas jutus on see lõng tähelepanemisväärselt erisugune.

Indiaanijuttude suurmeistri Fennimore Cooper'i „Nahksuka juttudes“ näituseks esineb siduva ja ühendava lõngana vabaduse ja õigluse aade. Kogu lugemise tuum seisab selles, et värvi-rikkamalt ning tõepärasemalt esitatakse indiaanlaste suurmeelset ja õiglast iseloomu ja asjatut, kuid sümpaatiatäratavat võitlust pääletungivate eurooplaste kultuurilise ülekohtu vastu. Ja kui sellejuures tuttav ollakse ajalooliste allikatega, kui teatakse, et need eurooplased olid ise ühed paremad ja meelekindlamad kristlased, kelle eneste saatuseks oli, et nad kodumaalt välja rändama olid sunnitud, siis viib autor meid suurema kirjandusliku keerdküsimuse ette, mis meid laseb jagada sümpaatiad niihästi eurooplaste meelekindlusele, enam siiski aga kõlbliselt haruldaselt lihtsate, kuid kõrgel-seisvate indiaanitiipide vastu. Olgu siinkohal ühe tähtsama ja kaasakiskuvama kirjandusliku väärtuse pääle lugejate tähelepanemine tõmmatud: ka kirjanduses on ainult õiglane ja inimesekohane lähenemine igale inimesekujule ja asjaolude õigemeelne hindamine ning kirjeldamine kunstitööde tõeliseks väärtuseks. Muul juhtumisel, kui on tegu ebapärase ülistamisega või jälle vastupidi — võigastamisega, esineb meile tendentslikkus, sihilikkus. Sihilikkus on aga nagu rooste; tema sööb otsekohe kunstitöö ilu. Kõik sõnavara ning lausekunst muutub siis kas õõnsaks või lühidanägeli-kuks ja asjatuks. Sellepärast ainult teosed on tõelikult kunstiväärtuslikud teosed, mille juhtiv mõte avaldub liialdamatult, mille tuum koorub alles lugemise resultaadina. Ja kui tugev on nauding, kui suudetakse jälgida seda kirjaniku osavust oma põneva või kauni jutustuse sisse põimida ning kätikida, ilma et see avalduks ja siiski igalpool avaldub, oma suurt aadet, millega rikastada ta on mõelnud lugeja vaimu ilma.

Noorsoo kirjanduse aated on harilikult lihtsad ja otsekohevalt eetilised, kombelised, häid õpetusi ning eeskujusid pakkuvad, kuna küpsema ea ilmakirjanduses aadete rikkus on arvatavasti suur ja kõige mitmekesi-

sem. Seejuures tihti isegi mingi peenema nüansi või varjundi pääle rajanev, mis teeb nende mõistmisele teatud ettevalmistumise tarvilikuks. Päälegi pole need mitte alati ainult eetilised, vaid ka puhtkumstilisedki aatevarjundid. Et õppida seda täiskasvanute kirjandust austama ja mõistma, tuleb noorsool juba tema eale vastavas kirjanduses selgelt eriteleva hakata teoste juhtivaid mõtteid. Muudu kaotatakse hiljem huvi ilmakirjanduse pärlite vastu, ei saada elueal aru nende rikkalikust väärtusest. Jäädakse kirjanduslikult suurteks lasteks terveks elueaks.

Nimetatud kahe kuulsama noorsookirjanduse teose lugemisel võite otsekohe tõdeda nende aatelikkust ja ühtlasi kunstilist põnevust. Kunstiline põnevus avaldub kõigepäält aga selles, kui kirjanik nii hästi ja elavalt läheneb oma tegelastele ja tegevustele, nii suurt hoolt ja kaasaelamist ilmutab nende maalimisel, et lugejatesse see edasi kandus nõnda, et need tahes-tahtmata jälgima peavad jääma jutu käiku ja iga vähemat kui joonekest, kas aimates või lausa märgates, kuidas tegevused ühendatud on ja milleni kõik välja viib. Lihtsalt — ei saa ennast lahti rebida raamatu juurest.

Seda kõike viimse lülini märgata on muidugi raske. Harilikult loetakse huvitavat juttu ikkagi, ilma et küsitaks, milles seisab tema väärtus. Kas teie kunagi olete võtnud kätte mõnd raamatut, et seda lugeda selle mõttega, otsida tema kunstilist väärtust? Ikka vist ainult, et jutu lugemine teile mõnu valmistab. Nüüd aga võite seda mõnu suurendada, kui peaksite hakkama enesele üles säädma neid küsimusi: miks jutt teid huvitab, kas kirjaniku mõnesuguse kena ja omapärase avaldusviisi pärast, ning — täpsemalt — missuguse nimelt; kas selles esineva mõtte suuruse, jõurikkuse, või jälle lihtsuse, inimlikkuse või peensuse ja varjundlikkuse pärast; kas on see mõte, — mis peab igatahes olema kirjaniku südamele kallis, — kas ta on õnnelik või kurvatuimeline. Kõik see saab siis teile tähtsaks ja huvitavaks. Nagu oma sõbraga või vanema inimesega läbikäimisel teie endid tunnete tema iseloomule ning omadusile lähemale asuvat, nii hakkate tundma õppima

ning lähenema iga raamatu taga seisvale autorile. Näete nende palet, kas elurõõmsat ja julget või jälle murelikku ja mõtterasket. Hakkate neid austama nende aadete pärast. Kirjanikud, keda teie loete, on siis teie täisealsed sõbrad, tihti

juba ammu surnud, kuid oma teostega elavad ja igapähele tuttavad kujud, olgu neist alles kas üksainuski pilt.

Nii hakkate raamatut igakülgsest tarvitama, võtate temalt kõik hää, mis ta vähegi pakkuda suudab.

A. K—s.

MÕTTED.

Tuba raamatuteta on nagu ihu hingeta.

Cicero.

Hää raamatukogu on tõeline ülikool.

Carlyle.

Kes armastab raamatuid, leiab neis ustavaid sõpru, mõistlikke nõuandjaid, mõnusaimat meelelahutust ja tõsist lohutust.

Barrow.

NOORTE PÜHA.

Eddy Jürisson.

uigi talvekütkeid veel püsiivad, tundub siiski õhus kevade lähenemist. Ei ole enam mägede taga looduse uuestsünd.

Noortel on kevadega seotud nii mõnedki ilusad traditsioonid: nii süütavad skouidid esimesel kevadpäeval väljadel tuled; ilusaim ja suurim oma mõtte

ja ulatuse poolest on aga meie noorsoo traditsiooniline kevadpidu, „Noorte Püha“.

Ülemaaline noorte püha, mis käesoleval aastal pääle koolitöö lõppu Tartus korraldatakse, töötab kujuneda meie noorsoo suurimaks endavalduseks. Ei ole ühtegi noorsooliikumise ala, mis pidustuste kavast ei esineks. Spordiolümpiaad, laulu-

pidu, kirjandus- ja dramaatiliste ettekannete õhtu peab väljendama meie noorsoo igakülgseid võimeid ja arenemistasapinda.

Nii kui nimetuski näitab, on „Noorte Püha“ tõeliselt pühapäev noorsoole pääle talvise õppetöö. Sellepärast on endastmõistetav, et „Noorte Püha“ korraldavad noored ise, loovad ta niisuguse, millisena nad seda näha tahavad.

See paneb suure kohustuse noorte õlgadele. Meie noorsugu peab näitama, et ta sammub edu teel, et ta edendab ja harrastab kõike suurt ja ilusat ja et tal jätkub ühistunnet ühise ettevõtte teostamiseks.

Meie rahvusliku iseolemise loomispäeval liitis see ühistunne ja soov — jõudumööda isamaa hääle käekäigule kaasa aidata — meie noored vastuvõidavaiks ja vahvaiks võitlus-salkeks. See ühistunne ei tohiks puududa ka nüüd, kui võidelda tuleb kultuurväerinnal.

„Noorte Püha“ on suur samm edasi meie tõusva nooruse vaimlises ja kehalises arengus, on suur võit siduva ühistunde kasvatamisel ja kõvendamisel.

Kui „Noorte Püha“ noorte eneste loiduse pärast äparduks, kui ta ei oleks meie noorsoo vaimliste ja kehaliste võimete, noorusjõu ja sädeleva elurõõmu ürgiõuline väljendus, siis kaotaks sellega noorsugu. Ta kaotaks kõige päält usu enda tegujõusse, enda loomisvõimesse, olles killustatu.

Pääle selle näitaks „Noorte Püha“ äpardumine vanemale põlvele, nagu oleks noorsugu alles võimetu oma jalgel seisma, iseseisvalt tegutsema. See oleks meie noorsoole suur kõlbline kaotus.

Sellepärast peab iga noor end tööle rakendama ja noorte ühise pidu kordaminekule kaasa avitama. Tööd on palju ja päevad mööduvad kiiresti. Tarvis on selgitada ja laiada

laotada „Noorte Püha“ mõtet, teha kihutustööd osavõtmiseks ja ettevalmistusi esinemiseks.

Seni on noorsoo laulupidule „Noorte Pühal“ üles annud umbes tuhat lauljat. Selles arvus ei ole veel pooltki neist, kellel noorustuli hinges, kes tahavad tõsta silmad igavese päikese poole ja laulda elujõust rõkkavat hümmi noorusele ja elule.

Palju tööd tuleb teha ka selleks, et meie noorsugu „Noorte Püha“ spordiolümpiaadile võiks välja saata terve maleva võimsaid sportlasi, karastatud harjutusist vara hommikul, jahedast kastest märjal murul ja pruunikis põletatud kevadisest päikesest. Palju selgitustööd on tarvis, kuni meie noorsoos süveneb spordi mõte, kuni selgeks saab, et vaid terves kehas võib asuda terve vaim. Palju püsivaid harjutusi, enda kokkuvõtmist ja tahtejõu pingutust on tarvis, et luua arenenud vaimule vääriline asukoht: tugev, terve ja elujõuline keha.

Selle töö peavad noored ise tege- ma, ise peavad endale valmistama suure kevadpidu. Ainult oma töö ja vaevaga saavutatud tagajärjed suudavad rinda uhkustundest paisutada, vaid see noor võib „Noorte Pühal“ end täiesti oma pidul tunda, kes selle hääks kordaminekuks kõik teinud.

Ja kui on kõik ettevalmistused tehtud, kui saabub noorte elu aastas ringkäigus suur silmapilk, siis on noorte kohus selle eest hoolitse- da, et ükski sõber, kaasõpilane, tut- tav või võõraski ei jääks maha röheliste kaskedega ehitud rongidest, mis viivad noori lehvivatest lippu- dest kirjusse pidulinna.

Kui jõuküllane noorsugu korraldab piduväljal oma rohkearvulised read rongikäiguks, kui säravad noorte sil- mad, küll siis noorusvaimustus val- dab vanadegi hinge ja nad tunnevad end noortena noorte keskel.

Siis on tulnud silmapilk ulatada

üksteisele käed, noor vanale, neiu noormehele; siis ei ole enam lahk-mõtteid ega vastolusid. Üle kõige muu tõuseb siis tunne, et oleme kõik ühe rahva liikmed, ühel ilusal ko-

dumaal, et oleme inimesed, õed ja vennad. See tunne seob kõik ühi-seks pereks, kus ei ole asu väiklas-tel lahkhelidel, mis meie äripäeva-elu nii tihti tumestada püüavad.

VAARAODE MAAL.

Elly Kärk'i reisimälestused.

X.

Memphis.

ell 7 hommikul. Huvirei-sijate vagunis on ena-masti kõik noored inime-sed ja meeleolu lõbus; kuulduvad naer ja nal-jad. Rong tormab sildal-üle Niiluse, mööda meile

juba tuttavaist Giseh püramiidest endise Memphise asupaika. Teisele-poolle Niilust tagasi vaadates näeme Mokkatami mäejalal Kairo linna, 30 km. kaugusel viimast asub Bed-rasheni jaam, kus meid juba eeslike-sed ootavad. Hommikujaheduses katsume võimalikult kiiresti haa-kambriteni jõuda, millist arvamist nähtavasti ka meie eeslitele ligisõr-kijad juhid jagavad. Kõigil on himu enne kõrvetavat keskpäeva Sera-peumi jõuda. Pika paelana liigub meie karavaan kõval ja kuival, nagu vana pergament, maapinnal. Lähene-me kohale, kus seisis suur ja vägev Memphis, muistse riigi ilus ja rikas pääninn.

Selle linna asutas vaarao Menes viietuhanda aasta eest. Menes juh-

tis Niiluse jooksu hommikupoole ja endisele jõesängile ehitas ta. määra-tuist vallidest ja tammedest piiratud linna, mida ei saanud uputused hä-vitada.

Veel XIII aastas. võis näha selle suurepärase linna uhkeid varemeid ja kaaua võeti säält kive Kairo ehi-tustele.

Kuulsa Bagdadi arsti Atu-el-Satifi sõnade järele olnud need varemed „müisugune ilu ja imede koosseis, millist keegi isegi kõige kaunimate sõnadega kirjeldada ei suuda“.

Neist üleminekukks kulus pool päe-va; viimasel ajal on varemeist vä-ga vähe järele jäänud. Hästi alal hoidunud on Memphise surnuaed ja Serapeum, mis ka meie sõidu sihiiks olid. Tee läheb läbi põldude, kuku-ruusi-, suhkrupilliroo- ja puuvillais-tanduste, üle kitsaste kraavikeste, milles jookseb põldude kastmiseks vesi. Noored eeslijuhid jätavad meid „kus seda ja teist“, heidavad maha ja joovad ahnelt leiget, segast vett. „Milline lihtsus ja ettevaata-matus!“ mõtlen endamisi, aimamata, et mõne päeva pärast mina ühes nii

mõnegi teisega laman maas ja joon sama ahnelt, pääleegi ühel ajal eeslietega. Aegajalt, lootes jootraha saada, jorutavad juhid kooris mõnda Araabia laulukest.

Põldude taga paistab palmimets, milles nii palju bareljeefega kivihunnikuid, ja maas vedelevad kujude killud.

nud kaupa. Siin jalutavad karjana, vastutulijatega nalja heites, lõbusad föniklased-merimehed.

Kuid mis kogumine on sääil templi ees?

Julged merimehed tõttavad lähemale. Ah! See on ju nõid-veiderdaja, kelle ümber kogub rahvas! Vaadake, kuis on ussi mürgised te-

Palmimets. Datlite korjamine.

Tahtmata hakkab õudne, ammu möödunud päevade, möödunud hiiglalinna kuulsusele mõeldes...

Milline elu, liikumine! Kui mitmekesised näod, kujud, kehakatted! Mustad, peaaegu alasti neegrid; helledanahhalised egiptlased õhukesis, läbipaistvais riidis; tõmmud araablased, perslased ja assüürlased oma rikkalikkes, huvitavais ülikondis.

Kirju mass liigub ja sumiseb sadamas, kus peatuvad merilaevad; samuti selle läheduses olevail tänavail: kes tõttab talitusis, kes jalutab muidu. Sääil tõttab süürialane kasulikult müüma oma, alles kohaleiõud-

ravad hambad tunginud ta ihhu. Veri nirisib väikesest haavast; ümberolijad ootavad, kes uudishimu, kes hirmuga surmavat mõju.

Kuid ei! Nõiduse võim on ülevalt antud, jumalast; temasse ei mõju ükski mürk, ei haav — nii usub rahvas. Katsetegija on ise rahulik; ta teab, et varem sissevõetud vastukihvt ei päästa teda mitte üksi surmast, vaid ka kõige vähemast haigeksjäämisest...

Juba tantsib ta meeletult teravate mõõkadega, pillub neid õhku ja püüab osavalt lennust... Kuid sellest on veel vähe! Kõige suurema

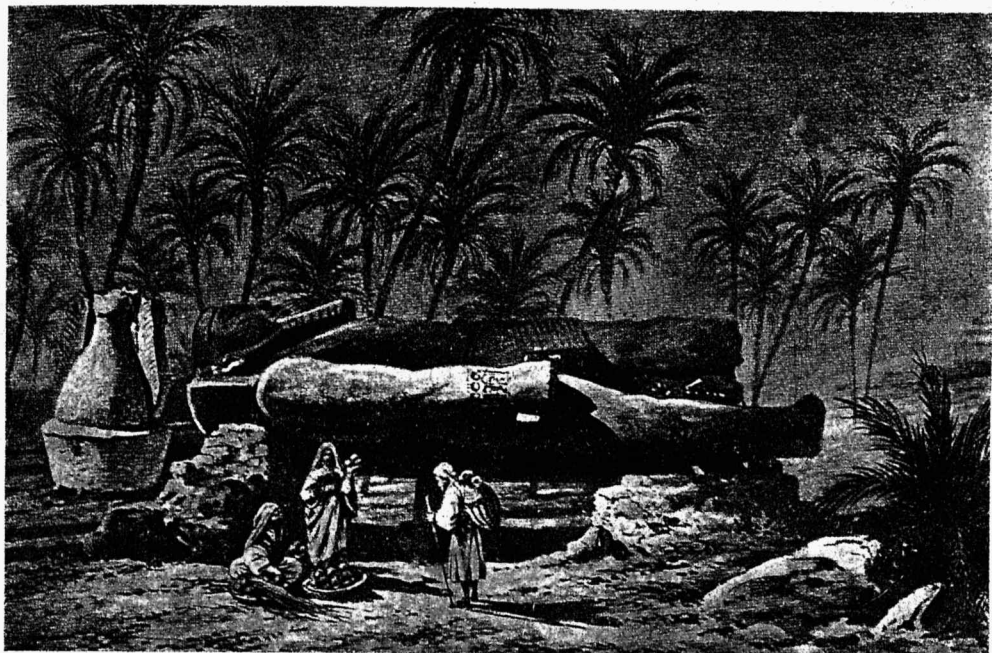
rahuga paneb ta mõõgad teravate otsadega silmakoopaisse seisma ja katsub neid balanseerides püsti hoida...

Või meil aega vaadata! Kadugu need veidrad kujutused!...

Keset metsa peatume määratu suure maaslamava Ramses II kuju juures. Jalad on ära löödud; valit-

suurust. See kuju on eelmisest halvemini alal hoidunud, nii näiteks ei ole tal ka käsi, need asuvad Kairo muuseumis.

Jõuame välja metsast. Läheneme kõrbele. Selle piiril, kus ainult mõni üksik rohukõrreke kasvab, on sügav kraav, mille äärel istuvad meid ootavad beduiinid, et ei läheks kadu-

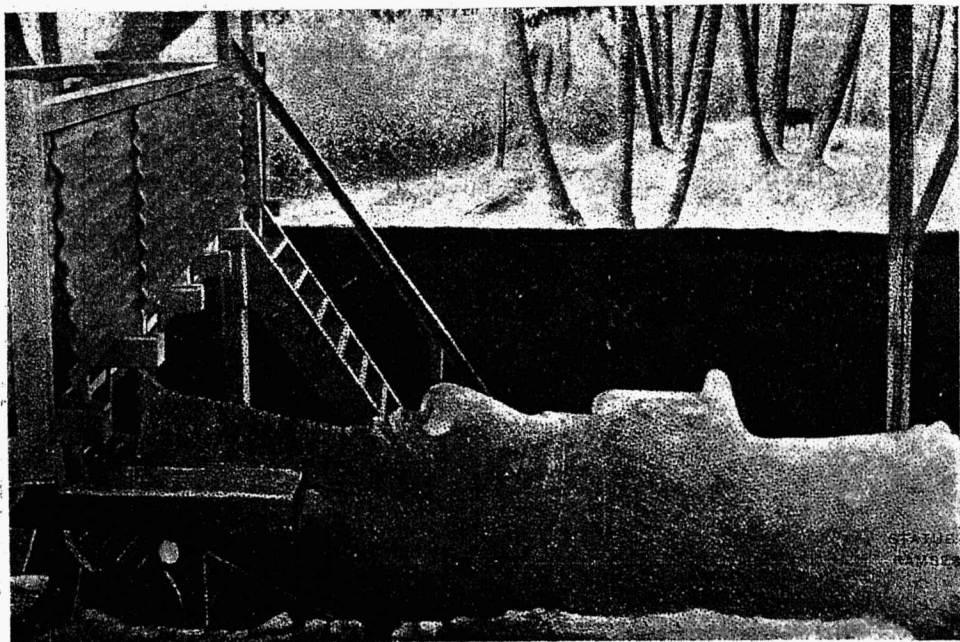
Ramses II kuju.

seja kroon lamab säälsamas kõrval. Tulime maha eeslitelt; ronisime hiiglakujule ja nägime endi jalge ees jälle sama saladuslikult muigava, mõttes näo, nagu kõigil Egiptuse kujudel. Kogu aeg sõidame edasi palmimetsas.

Esimesele ümberkukkunud mälestussambale järgneb teine veel määratum. See on roosast graniidist raiutud ja teda peetakse kõige suuremaks kujukse Egiptuses. Ta on nii määratu suur, et selle hiiglase ülesild on ehitatud, et näha ta tõelist

ma ainuski tilk vett maksuta. Nad müüvad vett väikestes kruusides ja kallilt. Päike kõrvetab ja pimestab. Juhid on üleni higised ja vaovad sügavalt tulisesse liiva. Hakkavad laulma — hääled jäävad harvemaks, nõrgemaks ja vaikivad viimaks kõik, laulu tagasihoitud ohkega lõpetades.

Üldse on nende laulmine imelik, mingi arusaamatu toonide üleminek, kurvavõitu. Minu eeslijuht Abdul on kena, tähelepanelik kolmeteist-aastane poisike: lahja, sale, õigete

Vaaro Ramses II hiiglakuju roosast graanidist.

näojoontega ja suurte mustade sil-
madega; ärapeksetud, vaevatud
laps, kuid tähelepanelik ja ausameel-

ne juht. Osavalt juhib ta eesliit, selle
saba kord siia, kord sinna pöördes.
(Järgneb.)

MÕNDA FÜÜSIKAST MEELELAHUTUSEKS.

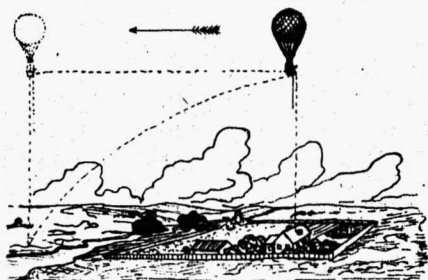
Toimetaja Jursi Sander.

Kiri õhupallilt.

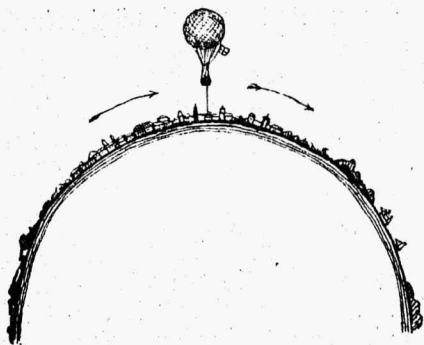
J. Perelmani järele E. V.

Teie viibite kiirelt liikuva aerostaadi korvis. All — tuttavad kohad. Varsti lendate üle sõbra ala. „Hää oleks temale teate saata!“ — mõtlete. Ruttu kirjutate paar sõna taskuraamatu lehekesele, kinnitate selle kaasavõetud kivi külge ja silmapilku ära oodates, mil aed just teie kohal, viskate kivi. Olete muidugi kindel, et kivi otse aeda kukub. Kuid ta ei kuku sinna...

Miks mitte? Aed on ometi otse aerostaadi korvi kohal? Sellepärast nimelt kivi ei langegi aeda. Jälgides tema kukkumist aerostaadi korvist, näete teie imelikku

Kui lendavast aerostaadist kivi visata, ei kuku see mitte otse alla, vaid kõverat joont mööda, jäädes kogu aja õhupalli alla. (Suurema näitlikkuse pärast on sellel joonistusel aerostaadi kiirus võrreldes kivi langemisega suurendatud.)

Kas võivad aerostaadi reisijad näha, kuidas nende all maakera keerleb?

asja: kivi langeb, kuid jääb aerostaadi alla, nagu liugeldes selle külge kinnitatud nägemata nõõril. Ja kui kivi saabub maani, on tema teist märgitud punktist kaugel. Siin avaldub sama inertsia säädus, mis ei luba-

nud meid odavalt reisida. Seni kui kivi oli aerostaadi korvis, kihutasid nad ühes teatud kiirusega ilmaruumi. Teie viskasite ta alla, kuid eraldudes aerostaadist, ei kaota kivi endist kiirust ja kukkudes samal ajal jätkab ta liikumist endises sihis. Mõlemad liikumised, — loodis ja kaalus, langevad ühte, ja resultaadis lendab kivi alla kõveral joonel, jäädes kogu aja aerostaadi alla (kui see oma kiirust ega lennusihti ei muuda). Kivi lendab sisuliselt samuti, kui kaalsihis visatud keha, — näit. kuul, visatud kaalsihis hoitud püssist: Kaalus tõuke ja maakera liigitõmbe mõjul, lendab ta maapinnal lõppeva looktee ära.

Sõjalendur peab pommide viskamisel aeroplaanilt seda kiiruste kokkulangemist hästi välja arvama, — muidu ei lange tema pomm määratud paika.

Jack London.

V.

Vedu.

Kolmkümmend päeva pääle Dawsonist lahkumist saabus Soolase Vee Posti ühes Bucki ning selle nelja seltsimehega Skaguaysse. Nad olid haledas seisukorras, täiesti ära kurnatud. Bucki sadanelikümmend naela kuivasid kokku sajaviieteistkümneks. Teised koerad, ehk küll kergemad, olid kaotanud võrdlemisi rohkem enda kaalust. Pike, see tige, kes oma eluajal sageli kavaluse pärast oli aimanud lonkamist järele, lonkas nüüd tõsiselt. Solleks lonkas ja Dubil oli nikastatud abaluu.

Nad kõik olid hirmus näljased. Raskelt langesid jalad teele, vintsutades keha ja suurendades nende väsimust. Millegagi ei olnud neil tegemist, ainult et nad olid väsinud surmani. See ei olnud surmaväsimus, mis ilmub lühikese ja ägeda pingutuse järel ning mis kaob mõne tunni pärast, vaid see oli surmani väsimus, mis tuleb vaikse, mitu kuud kestnud jõupingutuse tagajärjena. Ei olnud jõudu puhkamisekski, see kõik oli ära tarvitatud, tükk tüki järele. Iga muskel, iga kiud, viimane kui rakuke oli väsinud, surmani väsinud. Vähem kui viie kuu jooksul olid nad teinud kakstuhat

viissada miili, viimase tuhande kaheksasaja miili kestel olid nad puhunud ainult viis päeva. Saabudes Skaguaysse seisid nad vaevalt jalul.

„Liikuge, vaesed õnnetud jalad,“ julgustas kutsar, kui nad kõmpisid mööda Skaguay päätänavat. „See on lõpp. Siis saame pika puhkuse. Ah? Kindlasti. Tubli pika puhkuse.“

Mehed lootsid kindlasti pikka puhkust. Nad olid sõitnud tuhat kaksasada miili, puhates kaks päeva kokkuvõttes, ning mõistuse ja õigluse äränagemise järele olid ära teeninud peatuse. Kuid nii palju mehi tormas Klondaika ääre ning nii palju jäi kallimaid, naisi ja sugulasi maha, et kokkukuhjanud post kasvab kohutavalt; pääle selle oli ka ametlikke käsukirju. Värsked koerad Hudsoni lahe äärest rakendati ette kõlbmatuks saanute asemele. Kõlbmatud kõrvaldati, ning et koerad vähe tähendavad dollarite kõrval, müüdi nad.

Möödus kolm päeva, ning selle aja jooksul alles taipas Buck seltsimeestega, kuivõrra väsinud nad olid tööpoolest. Siis, neljanda päeva hommikul tulid kaks meest Ühisriikidest ja otsisid ära nad, rakenduse ja kõik, võileiva hinna eest. Mehed kutsusid üksteist „Hal“ ja „Charles“. Charles oli keskealine, valgevereline mees, nõrkade, vesiste silmade ja vurrudega, mis metsikult ja võimsalt olid keeratud ülespoole ja tekitades vastolu pehmele ripnevale huulele, mida nad varjasid. Hal oli noorem, aastat üheksateist-kakskümmend, suure Colti revolvri ja jahinoaga vöö vahel, mis pundus padrunitest. See vöö oli kõige silmatorkavam asi tema küljes. See tunnistas, et ta oli kollanokk — ebaaristlikult kollanokk. Mõlemad olid nähtavasti ilma kohata, ning üks sarnased kui nemad lähevad Põhjamale, on üks neist saladuslikest asjadest, mis jäävad arusaamatuks.

Buck kuulis kõnelust, nägi raha liikuvat mehe ja valitsuse agendi vahel ja teadis, et shotlane ja postivedajad olid kadunud tema elust, nagu kadusid Perrault ja François ning teised, kes olid enne neid. Minnes uue omanikuga selle laagrisse, nägi Buck lohakil ja röpaseid asju, poollõhkist telki, pesemata sööginõusid, kõik korratuses; pääle selle nägi ta üht naist. „Mercedes'eks“ hüüdsid teda mehed. Ta oli Charlesi naine ja Halli õde — kena perekond.

Buck jälgis neid teraselt, kui nad hakkasid lammutama telki ja laadi-ma kelku. Nad pingutasid palju jõudu, kuid neil puudus töösiskus. Telk keerati kohmakaks rulliks, mis oli kolm korda nii suur, kui oleks pidanud olema. Plekksööginõud pakiti sisse pesemata. Mercedes tuuseldas järeljätmata nagu mehedki ja laterdas vahetpidamata oma nõuandmiste ja vastuväidetega. Kui nad panid riietekoti kelgu etteotsa, käskis tema panna taha; ning kui nad olid pannud selle taha ja ladunud talle pääle terve hunniku teisi puntraid, leidis ta tähelepanemata jäänud riistu, mida ei võinud kuhugile mujale panna kui just sinna kotti ning nad kiskusid kõik maha.

Kolm meest naabritelgist tulid ja vaatasid päält, irvitades ja pilgutades silmi üksteisele.

„Teil on päris tubli koorem nii nagu ta on“, ütles üks neist: „ja ehk see küll ei ole minu asi teile öelda, mis teha, kuid mina teie asemel ei veaks kaasa seda telki.“

„Ennäe kus!“ hüüdis Mercedes, tõstes käed pühalikus ehmatuses: „Kuidas saaksin ilma telgita läbi?“

„On kevade ja ei tule enam külmi ilmu,“ vastas mees.

Ta raputas otsustavalt pääd ning Charles ja Hal ladusid viimased räbalad selle mäesarnase koorima otsa.

„Kas mõtlete, et see nii läheb?“ küsis üks meestest.

„Miks ta ei peaks minema?“ vastas Charles lühidalt.

„Oo, see kõik on õieti, üsna õieti,“ ruttas mees pehmeilt vastama. „Ma ainult imestasin, see oli kõik. Ta näib mulle tsipakese kõrge.“

Charles pööris selja ja rakendas koerad ette, nii hästi kui oskas, ja see ei olnud sugugi hästi.

„Muidugi võivad koerad joosta terve päeva, kui sarnane asi selja taga,“ tähendas teine meestest.

„Kindlasti,“ vastas Hal viisakalt, hoides ühe käega koormast ja teisega vibutades piitsa. „Noo!“ karjus ta. „No—o!“

Koerad hüppasid vastu rinnariihmu, rebisid kõvasti mõne silmapilgu, siis jätsid. Nad ei suutnud kelku liigutada.

„Laisad lurjused, ma teile näitan,“ karjus ta, tahtes neid peksma hakata.

Kuid Mercedes segas vahele hüüdes: „Oo, Hal, sa ei tohi,“ võttis piitsast kinni ja kiskus selle oma kätte. „Vaesed loomad! Teie peate töötama, et teie ei ole julmad nendega teel, või ma ei tule sammugi teiega.“

„Mis sa ka tead koertest?“ krimputas nina ta vend. „Ja ma tahaksin, et sa mind üksi jätaksid. Nad on laisad, ütlen ma sulle, ja piitsa peab andma neile, (kui tahad neilt saada midagi. See on nende asi. Küsi kelleltki. Küsi neilt meestelt.“

Paljuvalt vaatas Mercedes nende poole, sõnatu valu koerte piina pärast ilusal näol.

„Nad on võimetud kui vesi, kui te tahate teada,“ vastas üks meestest. „Jõud on välja pumbatud. Nad vajavad puhkust.“

„Puhkus olgu kus kurat!“ ütles Hal oma habemeteta huultega; ja Mercedes ohkas murelikult vandumist kuules.

Kuid ta oli omaste poole hoidev ja ruttas kaitsma oma venda. „Midagi ei tea see mees,“ ütles ta kind-

lasti. „Sina juhid meie koeri ja sina teed nendega, mis parem näib.“

Jälle hakkas Hal koeri piitsutama. Need surusid rinna vastu rihmu, jalad kõvakstrambitud lumme ja panid terve oma jõu välja. Kelk seisis paigal kui ankruks. Pääle teistkordset pingutust loobusid nad hingeldades. Piits vihises metsikult, kui jälle segas vahele Mercedes. Ta laskus põlvili Bucki ette, silmis pisarad ja pani käed sellele ümber kaela.

„Teie vaesed, vaesed loomad,“ hüüdis ta kaastundlikult. „Miks ei tõmba te kõvasti? — siis ei saaks te peksa.“ Buck ei sallinud teda, kuid ta oli liig õnnetu, et vastu hakata, ja võttis seda kallistust, kui osa õnnetust päevatööst.

Üks päälnägijaist, kes oli hambad kokku surunud, et hoida ägedaid sõnu, hakkas nüüd rääkima.

„Mitte teie kära pärast, vaid koerte pärast, ütlen ma teile, et võite neid palju aidata, kui murrate kelgu lahti. Jalased on kinni külmanud. Kõigutage terve jõuga, siis on ta lahti.“

Tehti kolmandat korda katset, kuid seekord tegi Hal hää nõu järele ja murdis kinnikülmanud jalased lahiti. Ülikoormatud ja kohmakas kelk libises edasi, Buck ja seltsimehed tirisid nii palju kui suutsid hoopide-rahe all. Sada yardi edasi tegi teerada pöörde ja laskus järsiku päänänavale. Oli vaja vilunud meest, et kõrget koormat püsti hoida, kuid Hal ei olnud sarnane mees. Pöördel lendas kelk küljeli, pillates pooled asjad maha lahtiste rihmade vahelt. Koerad ei peatunud. Kergendatud kelk lohises küljeli nende taga. Nad olid vihased halva ümberkäimise ja ebaõige koorma pärast. Buck maratses. Ta hakkas jooksuma, teised järgnesid. Hal karjus: „Pea! Pea!“ kuid nad ei pannud tähele. Ta komistas ja kukkus maha. Kelk mattis ta, ja koerad lohistasid edasi piki tänavat, lõbustades Skaguay't üle-

jäänud asjade laialipillamisega päätnavale.

Hääsüdamlised inimesed pidasid koerad kinni ja korjasid kokku laialipillatud varanduse. Nad andsid ka nõu. Pool koormat ja kaks korda enam koeri, kui nad üldse tahavad saabuda Dawsoni, nii kõnelesid nad. Hal, ta õde ja õernees kuulasid vastumeelselt, löid telgi üles ja tassisid varanduse sinna. Konservid tassiti välja ja see ajas mehed naerma, sest neist võib Suurel Teekonnal ainult und näha. „Hotellide jaoks!“ kugistas üks meestest, kes naersid. Poolest jätkub. Viska kus seda ja teist see telk ja kõik sööginõud — kes neid hakkab pesema? Armas Jumal, kas arvate, et te Pullmani vagu-nis reisite?“

Ning nii see tuli, halastamatu vastastamine ülearusest. Mercedes karjus, kui visati maha ta riidepambud ja tükk tüki järele välja kisti. Ta karjus üldse ja karjus eraldi iga väljavisatud asja pärast. Ta pani käed ümber põlvede ja kiikus murtud südarnel edasi-tagasi. Ta kinnitas, et ei lähe edasi tolligi tosinagi Charlesi pärast. Ta palus abi igatühtelt ja igalt asjalt, pühkis lõpuks silmad ja hakkas välja valima asju, mis olid tingimata tarvilikud. Ning lõpetades oma asjadega, tungis ta oma hoolsuses mehe asjade kallale kui tuulispask.

Seda varandust, ehk küll poole vähem, oli siiski veel kogukas hulk. Öhtul läksid Charles ja Hal ja otsisid kuus võõramaa koera. Need ühes endise kunega ja klutise Teeki ja Koonaga suurendasid koerte arvu neljateistkümmeni, kuid võõramaa koerad, ehk küll õpetatud pääle maaletoornist, ei tähendanud palju. Kolm olid lühikese karvaga pointerid, üks Newfoundlandi koer, ja kaks teadmata tõugu segaverd loomad. Nad ei näinud midagi teadvat, need uued juuretulijad. Buck ja ta seltsimehed vaatlesid neid vastumeelselt ja ehk

ta küll kiiresti näitas neile nende kohad kätte, kuid ta ei saanud neile selgeks õpetada nende kohuseid. Nad ei õppinud vedamist selgeks. Välja arvatud segaverelised, olid kartlikud ja rõhutatud metsikust ümbrusest, kust nad endid leidsid, ning paha timberkäämise tõttu, mis neile osaks saanud. Segaverelistel ei olnud üldse vaimu; kondid olid ainsad asjad, mida võis neil murda.

Uued — lootusetud ja abitud, vanad koerad kurnatud vahetpidamatus kahe ja poole tuhande miilise teekonnast — väljavaade oli igasugune, ainult mitte hiilgav. Mõlemad mehed olid siiski väga lõbusad. Ning nad olid ka väga uhked. Sest nemad talitasid suurjooneliselt — neliteist koera. Nad olid näinud teisi kelke tulevat Dawsonist või minevat Dawsoni poole, kuid ialgi ei näinud nad nii palju koeri kelgu ees. Põhjamaa reisijatel oli ka põhjusi, miks ei võinud neliteistkoera panna ühe kelgu ette — nimelt sellepärast, et üks kelk ei kannaks ära toitu neljateistkümmene koera jaoks. Kuid Charles ja Hal ei teadnud seda. Nad arvutasid kõik pliatsiga välja, nii palju koeri, nii palju päevi, nii palju toitu igale koerale päevas: $k \times p \times t$. Mercedes vaatas üle nende õlade ja nokutas arusaavalt päaga: see oli kõik nii lihtne.

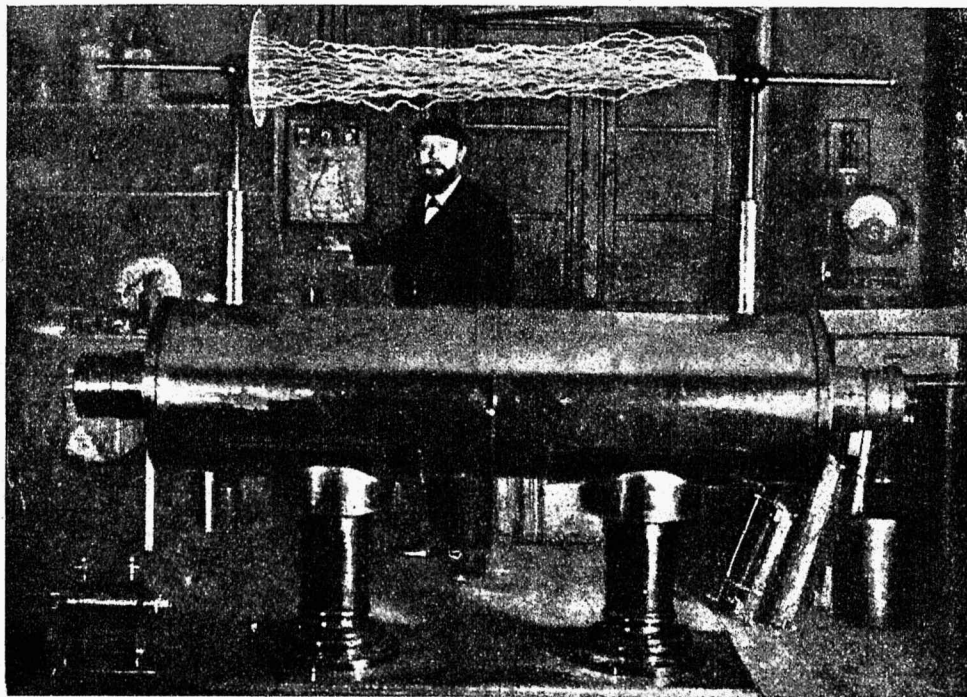
Järgmisel hommikul hilja juhtis Buck pikka koerterida mööda tänavat. Selle juures ei olnud mingisugust elavust, ei temas ega ta seltsimeestes. Surmani väsinult algasid nad teekonda. Neli korda käis ta Soolase Vee ja Dawsoni vahel ning teadmine, et ta pidi veel kord ette võtma selle tee, kurnatud ja väsinud, oli talle kibe. Ta süda ei olnud töö juures ega olnud seda teiste koerte südamed. Võõramaa koerad olid arad ja hirmutatud, omamaa koertel ei olnud usaldust peremeeste vastu.

Buck aimas, et ei võinud usaldada neid mehi ja naist. Nad ei osanud te-

ha midagi ja päevade möödudes veendus ta, et nad ei õpi ka midagi. Nad olid lohakad igas asjas, ei olnud korda ega distsipliini. Öhtul löid nad oma näruse laagri vara üles ja hommikul hilja lahkusid säält, ladusid keltu omal lohakal kombel ning terve päeva peatusid nad ja parandasid

koormat. Mõnel päeval ei teinud nad kümmet miilligi. Mõnedel nad ei jõudnudki paigast liikuda. Ning ühelgi päeval ei teinud nad rohkem kui poole sellest maast, mille mehed aluseks võtsid tarvismineva koertemoona hulga väljaarvutamiseks.

(Järgneb.)

Joonis 1. Üle kahe meetri pikkune elektrisäde, saadud Baaselis Klingelfussi hiiglasuure induksioonmasina abil.

LOODUSE IMED.

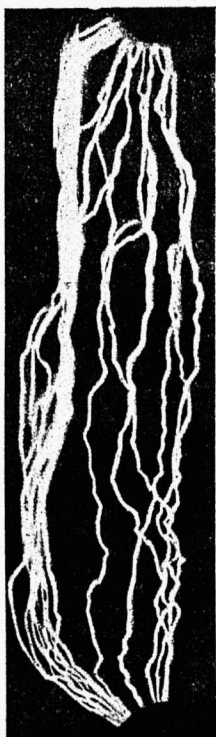
Toimetanud Jursi Sander.

9. Elektrisäde.

(Lõpp.)

Millest tekivad kahe vastupidise elektrilaengu ühinemisel n. n. „sädemed“? Nende ühendus „elektriga“ on, õigust öelda, kaunis kõrvaline. Asi on selles, et elektrite ühinemisel elektriseeritud kehade küljest mehaaniliselt eralduvad äärmiselt väikesed osakesed; need aineosakesed kuumutuvad hõõguvaks. Sellepärast on elektrisädemed õige mitmet vär-

vi, mis oleneb elektriseeritud keha ollusest. Kui näit. säde ilmub vasktraatide otsade vahel, siis on ta vaskgaasi rohekat värvi. Kui ühel traadi otsal leidub veidi jooti, siis on säde tumesinine. Kivisüsi saavutab pea-aegu täiesti valge sädeme, teised olused värvivad ta kollaseks jne. Hõõguvad aineosakesed, mis meile ilmuvad sädemena, põlevad tekkiva kõr-

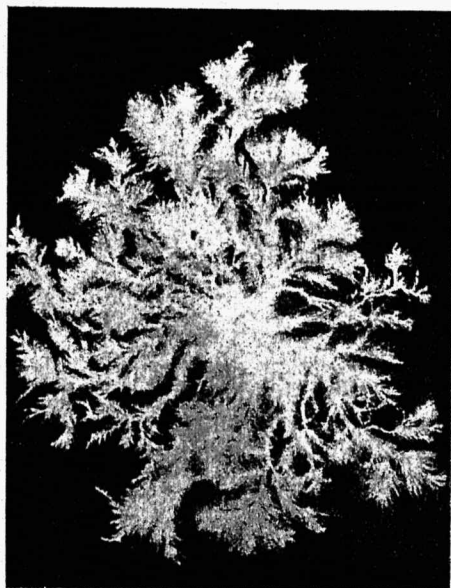

Joonis 2. Säde, tekitatud keskmise jõuga elektrimasina abil.

ge kuumuse tõttu ära ja muutuvad gaasiks, mis heleda koorena ümbritsevad sädeme pärisolust. Seda koort nimetatakse „oreooliks“. Oreooli värv muutub ühendasuses põleva olluse ja ainega, milles sünnib põlemine. Värv muutuvus on väga iseloomustav ja õpetlik. Seda muutuvust võib hõlpsasti tähele panna tramvaide õhuliinide juures. Elektritramvaide liikumine sünnib tänavatel teatud kõrguses tõmmatud traatide abil, mida mööda libiseb väike rull ehk kaar. Neis kohtis, kus juhtub ette mõni takistus (rulli liikumisel ehk kaare libisemisel), nagu näit. traadi kokkusulatamiskohtadel, ilmub vaguni möödalikumise ajal väike säde. Selle sädeme värv on õieti roheline, sest ta tekkimisel muutub gaasiks teatud osa vasest, millest on valmistatud

traadid, ja vask värvib leegi roheliseks. Kuid päris sädeme ümber kujuneb kiirgav koor või rõngas, n. n. „oreool“, nagu on näidanud üksikajalised uurimised ja ülesvõtted. Oreoolil on oma iseseisev värv, ning sääljuures sedavõrd intensiivne, et tihti osaliselt sootuks maskeerib sädeme roheline värv, kuna osaliselt muudab ainult ta varjundi. Asi seisab nimelt selles, et oreooli värv oleneb täiesti ümbritseva õhu niiskusest. Leidub õhus palju niiskust, siis on oreool üsna valge. On aga õhk väga kuiv, siis on see päris helesinine ja sääljuures nii intensiivne, et täiesti katab sädeme enda roheline värv. Sellepärast võime tramvai sädemete värv järel otsustada, kas meil on oodata hääd või halba ilma.

Tramvailiinide sädet nimetatakse „lahutamissädemeks“. Tuntakse nimelt kaht seltsi sädemeid: voolu lahutamise ja ühendamise juures tekkivaid. Kui lähendada teineteisele traadiotsi, mis laetud vastupidiste elektritega, siis püüavad elektrid ju-

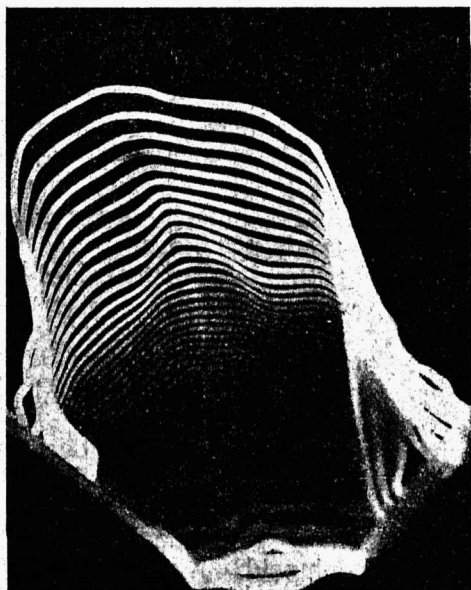
Joonis 3. Haraline metallplaadile juhitud säde.

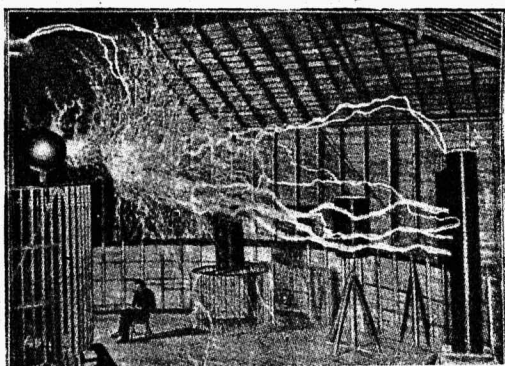
Joonis 4. Klingelfussi masina abil saadud säde laia ja heleda spiraaloreooliga.

ba ühineda hulk aega enne puutumismomenti, elektrite ühinemine sünnib juba enne, kui jõuame ühendada voolu. Selle juures tekkivat sädet nimetatakse „ühendamissädemeks“. Kui lahutame teineteist puutuvaid traadiotsi ehk milgi muul viisil lahutame voolu, siis kestab vastupidiste elektrite ühinemine edasi sädemete näol selle ajani, kuni traadiotsade kaugus teineteisest ei muutu

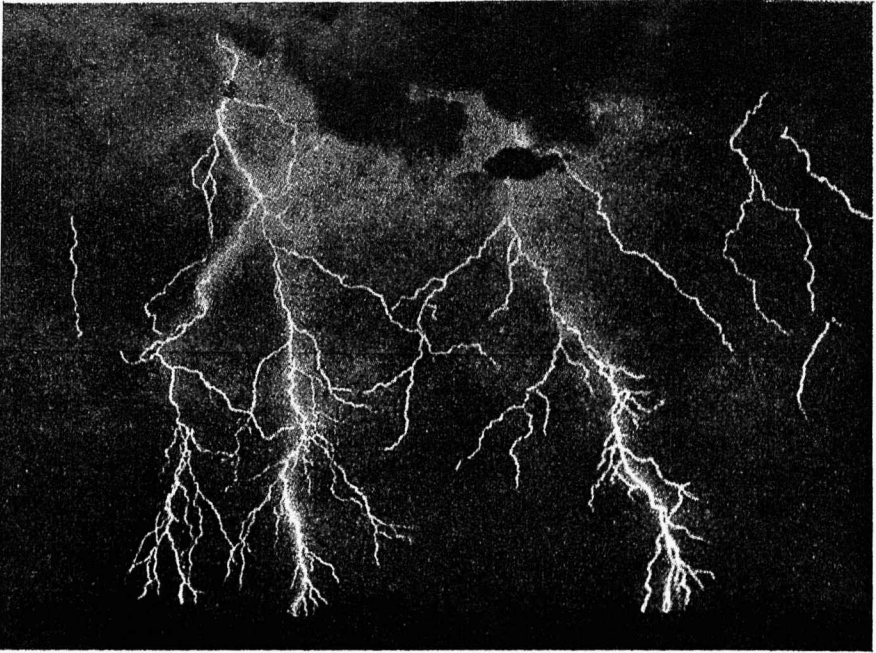
nii suureks, et edaspidine ühinemine muutub võimatuks. Selle juures saadud sädemeid nimetatakse „lahutamissädemeteks“. Ei need ega teised sädemed ei eraldu üksteisest muus, kui tekkimise momendis; ka on nende oreoolid igas suhtes ühtlased. Kui säde on väga vägev ja suur, muutub ka oreool suuremaks ja intensiivsemaks. Joonisel 4 on kujutatud väga kõva ühendamissäde, mille keskmine, nagu teda nimetatakse — torusarnane jagu eraldub õige selgelt. Tema ümber väänleb kruvisarnane, väga intensiivne oreool; oreooli spiraalisarnane kuju oleb sädeme magneetilise mõjust. Sama joonis näitab ühtlasi, kui peenike on sädeme enda joon.

Joonis 5. Oreooliga säde kahe traadi vahel, mis nähtavad paremal ja vasakul pool. Säde ja oreool kalduvad kõrvale õhuvoolu tagajärjel.

Joonis 6. Suurim kunstlikult tekitatud säde, mille sai Tesla tema ehitatud elektrijaamas Ameerikas, Koloraados.

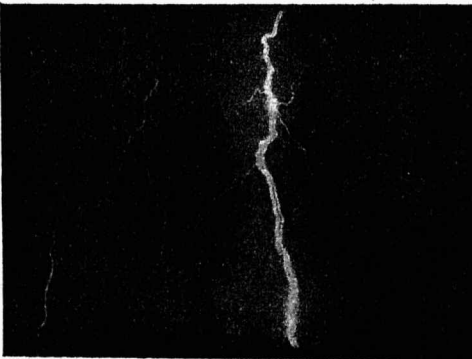

Joonis 7. Mitmeharuline pikne. Mc. Adie ülesvõtte järel.

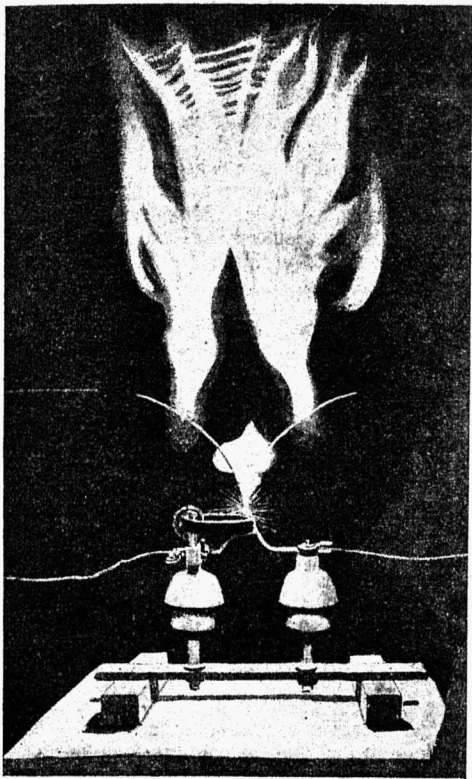
Joonisel 5 on kujutatud säde, mille normaalseisukorda on rikkunud puhumine; selgelt on näha, kuidas säde ise ja teda ümbritsev paeltesarnane oreool kalduvad õhuvoolu tõttu.

Joonisel 9 kujutatud elektrisäde-
med ühes neid ümbritsevate oreooli-
dega on elektrilainete tagajärjel muu-
tunud kimbusarnaseks. Kõrval-
mõjude puudumisel moodustab rida
kiirelt üksteise järele tekkivaid sä-

demeid ühe ehk mitu kaanali (vaata
joonis 2). Satub aga säde vastu
metallplaati, jaguneb ta õige mit-
meks haruks, mis igasse külge laiali
jooksevad (vaata joonis 3). Väga
kõvade sädemete tekitamiseks on
vaja tarvitada õige kõrge pingega
voole. Viimaseid saadakse indukt-
sioonaparaadi abil; sarnane aparaat
on kujutatud joonisel 1. Iga niisu-
guse aparaadi rull koosneb seesmi-
sest traatspiraalist, millest läbi las-
takse vool. Selle seesmise spiraali
ümber on keritud mõni kiht peeni-
kest traati, mis võimaldab õige
kõrgpingelise voolu saamist, mille
tõttu muidugi jõud väheneb. Mida
suurem peenikese traadi kihtide arv,
seda kõrgem on pinge. Sellepärast
keritakse rullile tuhanded kilomeet-
rid traati, et võimaldada äärmiselt
kõrgeid pingeid. Niisugustel apa-
raatidel võib tekitada väga huvita-
vaid sädemeid, nagu üks neist on ku-
jutatud joonisel 1, mis üle 2 meetri
pikk. Samal alusel on ehitatud tun-

Joonis 8. Pildistatud välg.

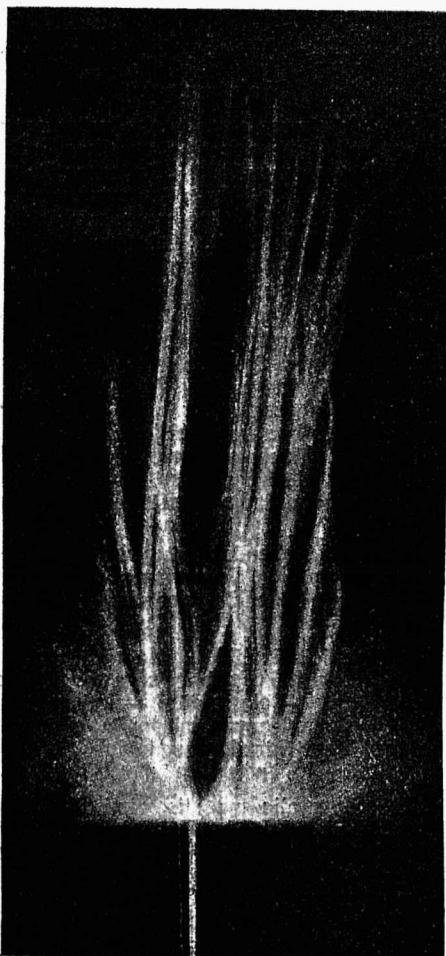

Joonis 9. Elektrisäde kaheharalise piksevarda vahel.

tud elektrotehnikeri Nicolas Tesla aparaadid, mille abil võib tekitada efektiivseid sädemeid, nagu nad on kujutatud joonisel 6.

Välg ehk pikne ei ole ka muud kui elektrisäde. Kuna meile sädemete omadused on hästi teada, võib kahjutaks teha ka kõige kardetavaid välgulööke, kui nad tabavad elektriliine. Seks otstarbeks tarvitatakse traate, mis haraliseks käänatud, nagu hang ehk sarved, kust on ka tekkinud nimetus hangutaolised (kaheharalised) piksevardad (joonis 8). Allpool on traadid ainult vähe üksteisest eemal, kuna ülespoole kaugus üksteisest alati suureneb. Kui pikne sähvab sarnaselt vardasse, siis kargleb säde ta alumises osas, sääl, kus mõlemad traadid teineteisele kõige lähemal ja

kus järelkult õhu vastupanu kõige vähem. Ümbritsev õhk muutub sädemete tagajärjel soojaks ja meelitab neid, s. o. pikset, ülespoole; kuid siin muutub pikne alatasase traadiotsade kaugenemise tõttu ühtelugu peenemaks ja katkeb viimaks sootuks. Sel teel muudetakse ta mõju kahjutuks ja ta kustub iseeneest. Nii siis valitsedes loodussaaduste üle, on meil võimalus päris lihtsate sissesäadete abil kõrvaldada kardetavaid tagajärgi, millega meid ähvardab hukata kõige vägevam elektrisäde — välg.

Joonis 10. Kimbutaoline säde, millele mõjuvad elektrilained.

KÜSIMUSED JA VASTUSED.

Uued küsimused.

5. Kuidas kavatsed tulevikus oma isa-maale kasulik olla? **Lembitu.**

6. Mis sul on lõbusamaks ajaviiteks kodus? **Une Tõnu.**

Vastused palume saata hiljemalt 10-daks aprilliks järgm. aadressil:

Tallinn, Pikk tän. 2. „Vikerkaar'e“ toimetuse.

Toimetuse töö hõlbustamiseks palume vastused kirjutada lehekese (või postkaardi) ühele poolele ühes autori varjumimega, kuna õige nimi ja elukoht olgu kirjutatud lehe teisel küljel. **Toimetuse.**

* *
*

Küs. nr. 3. Mis teeksid, kui saaksid korraga rikkaks? **Ilmar.**

Vastused.

Ilmari küsimusele on raske vastata: rikkus on suhteline asi; üks on rikas, kui tal kõht täis; teine, kui tal palju raha; kolmas, kui ta on mõne ilusa raamatu omanik; neljas, kui kuuleb ilusat muusikat; viies — kui tal on hää söber... Kui viimases mõttes rikkaks saaksin, püüaksin seda (hää söbra omandamist) vääriliselt hinnata.

Heinakübe.

Kergesti rikkakssaamine ei too kunagi õnne. See teeb inimese meeletuks, laisaks jne. Ometi, kui raha saan, siis ostaksin suure summa eest „Vikerkaare“ ja jagaksin need üle maailma laiali, et kõik teda näeksid ja loeksid. Hiinamaal avaks abitalituse, kus teda hiinakeelses tõlkes laiali lootatakse. Ülejäänud raha laotan iga ilmakaare poole laiali. **Tsin-Tsän-Tso.**

Rikas olla, tähendab oma olukorraga leppida (Diogenes). Ses mõttes olengi juba rikas, ja mu lähem kavatsus on seks jääda.

Tubli poiss.

Ei midagi iseäralikku. Ma rikkusest suu-remat ei hooli. Peab teisega alati mures olema. Ehk — olgu päle — kui saan rikkaks — ostan omale nii palju raamatuid, kui neid Eesti kirjakogust leidub.

Sinisilmine Sitikas.

„Kui rikas olin ma siis, kui ma vaene olin...!“ nii ütleb ühes oma jutus üks minu armsamaist kirjanikest — Peter Rosegger. Olen olnud nii sagedasti rikas vaene olles — ja mis ma tegin? Olin õnnelik.

Hella Pääkesepaiste.

Ei tahagi rikkaks saada, sest rikkus on nii mõnegi langemise põhjuseks olnud; tuletagem meele vaid vana vägevast Rooma, kelle langemise põhjuseks oli tingimata priiskamine ja toreduse tagaajamine, sellease-

mel, et astuda vaenlasele vastu endise vap- rusega ja suruda maha tihedased kodu- sõjad. Kuis riigiga, nii ka üksiku isikuga. Inimene langeb rikkusele ruttu ja sageli ohvriks... Juhtub aga siiski mulle suur rahasumma sülle langema, siis kingiksin ta kohe Tsin-Tsän-Tso'le, välispassi ja lennuki muretsemiseks, et ta Hiinamaale sõita võiks vaatama, milline too Hiina kunst õige on. **A. Mätasmutt.**

Ma olen rikas. Taskus on 25 marka ja ervis on alles ning meeled korras. Jah lõesti, suurimat varandust pole ialgi inimesel, kui tal tervis on. Kui teda pole, siis ei aita raha ega vara midagi, — see kõik on tühi ja kaduv. Üle õõ võib raha kaduda, aga tervis ja tarkus — see seisab alles, ja seda pole võimalik kellelgi röövida. Kui ma aga hulga raha saaksin, siis ei hoiaks teda mitte sukasaäres, vaid ostaksin enesele tarvilist kirjandust ja maksaksin ära oma kodumaa võlad, mis sõja tagajärjel tekkinud. Lõpuks telliksin aga enesele „Vikerkaare“ ja „Laste Rõõmu“.

Kägu.

Kui ma võidaksin Eesti Vabariigi võidu- laenu piletiga suurima võidu — muud lootust mul korraga rikkaks saada ei ole, — siis kingiksin poole sellest summast neile Eesti vabadussõja kangelastele, kes oma kallima vara, tervise, isamaa eest on ohverdanud, kelle härdaid abipalveid meie tihtigi aja- lehtede kuulutuste külgedel võime lugeda; teine pool võidetud summast võimaldaks mulle oma haridust jätkata ja ülesseatud eesmärgile jõuda. **Tuule-Taat.**

Kui ma rikkaks saaksin, siis laseksin Lydia Koitudula põrmu Kroonlinnaast kodu- maale tuua ja sängitaksin ta igatsetud kodu- maa mulda. Hauakünka ehiksin ausam- бага. **Luglev Laine.**

Kui saaksin rikkaks, muretseksin enesele raamatukogu, mis koosneks häist raama- tuist. Ja kui siis sellest vaba raha üle jääks, astuksin kunstikooli. **Välvaja.**

Ma sõidaksin emaga koolivaheajal Itaalia- lisse, et ta tervis sääl paraneks.

Proku.

Kui rikkaks saaksin, teeksin, et ükski laps ei tarvitseks valguse, õhu ja toidu puudusel kasvada kiduraks ja haiglaseks, et kõik saaksid suvel mängida ja õppida vabas looduses; siis kaoks meie kodumaad ähvar- dav koletis — tiisikuse hädaoht.

Hilja Vooro.

Kui ma korraga rikkaks saaksin, asutak- sin sellekohase asutuse, kuhu ma väesed koguksin ja nendele ülespidamist annaksin.

Heidekäsi.

Kui ma korraga rikkaks saaksin, siis ohverdaksin häätegevatele asutustele.

Lip-lip.

Kui ma ainult rikas oleksin! Laseksin niipalju maju ehitada, et neist terve linn tõuseks. Tahaksin näha, kas siis ka see kole korterikriis ei laheneks. Indi.

Kui ma palju raha saaksin, katsuksin ehitada vabriku, mis neid asju valmistaks, missuguseid praegu väljamaalt sisse veetakse. Siis ei pruugiks neid enam sisse vedada ja hulk raha jääks meie maale.

Rua-Roa.

Püüaksin vaeseid aidata. Asutaksin suuri asutusi vaestele ja püüaksin iga elu kergemaks teha, kui ta on. — Aga igatahes mõtleksin ka enese pääle. Motik.

Kui ma korraga rikkaks saaksin, ostaksin omale spordi-tarbed: ketta, kuuli, oda, vasa, hüppepuud, hüppeteiva, uisud, pallid, trikood jne. Sest neid olen ma ammu igatseenud. L. Argula.

Spordi-riistad ostaks veel

Poiss-sportlane.

Ostaksin suure kasti õlivärvisid ja palju häid raamatuid. Ints.

Saaksin rikkaks, ostaksin omale hulga tarku raamatuid. Must Mees.

Kui ma rikkaks saaksin, siis ostaksin enesele suure metsakoha, kus võiksin olla üks, ja kõndida suurte kuuskede ning mändide vahel. Küll see oleks tore!

Vilip van Straaten.

Mina ostaksin, mis meeldib.

Tartu Feliks.

Oi! — — — kui ma rikkaks saaksin, reiksiksin kaugele, kaugele —, esiti kohe põhjanabale ja kui koju tuleksin, kirjutaksin „Vikerkaarele“ palju oma reisist. Heino.

Reisima mõtlevad minna ka mitmed teised vikerkaarlased (loodame, et nad seda ka saavad. Korraldatakse ju nüüdsel ajal nii palju huvitavaid, kaugemaid ja lähemaid õppereise, millest osavõtmine on kättesaadav ka neile, kes korraga rikkaks ei saa. Toim.); neist olgu nimetatud:

Kevadlind, Merivaim, Eha, Une-Tõnu, Päikesekiir, Oja, Karu, Lainetav Laine ja Reisi-meis.

Kui mina korraga rikkaks saaksin, siis ostaksin omale toreda jahtlaeva ja sõidaksin oma vennasrahvale, soomlastele, võõrsiks.

Rix-rax.

Kui mina korraga rikkaks saaksin, siis ostaksin omale õige suure aeroplaani ja sõidaksin sõpra „Vikerkaarti“ vaatama.

Lipuhoidja.

Ennem kuluks ära rikkaks saada; küllap siis mõelda jõuab, mis pääle hakata! Mis karu nahast enne müüa!

Toots.

Kõige päält telliksin omale kõik ajakirjad. Teiseks läheksin ringreisile Itaaliasse ja Indiasse. Enne viiksin oma ema Georg Stude juure, ning valmistaksin oma klassi õppuritele suurepäralise päeva. Edasi ei ole veel midagi mõelnud teha.

Must Luik.

Kui rikkaks saaksin, siis reisiksin ümber maakera. Vikerkaarlased! Kes ühineb minu ettevõttega? Visake kirjad õue. Küll Tuule-taast nad minu kätte toimetab.

Haapsalu Helge.

Ilmar küsib, mis ma rahaga teeksin, kui omaksin suurema summa? Hm! — kui ta nii uudishimulik on, eks siis tulgu mu erakabinetti (pööningu korral, keldritoas) ja toogu „pura“ ühes, küll ta siis näeb, mis Billy-Ritsy rahaga teeb.

Billy-Ritsy.

Sa, Ilmar, oled vist järsku rikkaks saanud, ega sa midu teiste käest seda küsi, mis nad siis teeksid? Aga tead, kui mina rikkaks saan, siis lähen ma, tead sa kuhu? — Aafrikasse reisima ja Tarzani otsima.

Tasuja.

Kui Ilmar just teada tahab, mis ma siis teeksin, kui ma korraga rikkaks saaksin... noh!... Milleks siis?... Kas keiser Kosmi-Dson-Tvaniks või?... Nüüd tuli meele, mis ma siis teeksin? Noh, mida siis?! Ostaksin enesele aeroplaani, võtaksin mõne vikerkaarlase kaasa, kui Ilmar tahab, eks siis võib temagi tulla, ja sõidaksin Koreasse, oma kodumaale. Ärgu need vikerkaarlased kartku, et ma neid sinna jätan. Ei. Toon nad tagasi jälle. Noh, Ilmar! kas oled nüüd rahul?

Kim-non-tshi.

Täname kõiki sõpru rohkearvuliste vastuste ja uute küsimuste eest, — ka neid, kelle saadetused kas hiljaksjäämise või muil põhjustel „Vikerkaare“ ei pääsnud. Küsimus nr. 4. vastused (neid on ka suur hulk) jätsime ruumi puudusel järgmisse nr-i.

Tervitades oma noori sõpru

„Vikerkaare“ toimetus.

Vikerkaarlaste keskel.

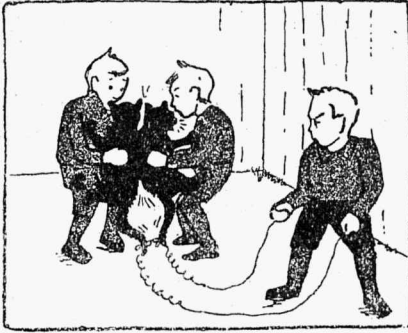
Soovin kirjavahetust Vikerkaarlastega. Minu aadress: Võru, postkast 19.

Mars.

Armsad vikerkaarlased!

Olen uus vikerkaarlane. Ei ole ühtegi sõpra. Igavuse eemalepeletamiseks soovin vikerkaarlastega kirjavahetusse astuda. Minu aadress: Lelle alev, „Rahva kauba-poe“ juhatajale. Magalhães.

Naljad.

Noored Edisonid elektrit saavutamas.

Suvi Gröönimaal. Väikesed eskimod kooliteel: „Hei, täna on päi-

keke käes ainult 8 pügalat külma — nüüd suletakse kool kuumuse vaheajaks.“

Ats prillisid ostmas: „Andke mulle prillid.“

Optiker: „Kas kaugele- või lähinagemiseks?“

Ats: „Lähinagemiseks.“

Kuhu ta ikka jääb? Juku tuleb loodusteaduse tunnist ja seletab koduteel Eedile: „Vaat, kuu on täitsa surnud ilmakeha: tal pole ei õhku ega vett, ega puud ega põõsast, ei ühtki elusat hinge, üldse mitte midagi.“

Eedi: „Noh, siis on ta ju hoopis ülearune.“

Juku: „Jah, seda ma ka ütlesin — aga kuhu ta ikka jääb?“

Lõbusad ülesanded.

Toimetab Jursi Sander.

Ülesanne nr. 5: Erilase teekond.

Erilane asub pikemale teekonnale. Kodust pesast lendab ta otse lõunasse ning jõuab tunni aja pärast mäekallakule, mis on kaetud lõhnava ristikehinaga. Siin viibib erilane pool tundi, lennates õiet õiele.

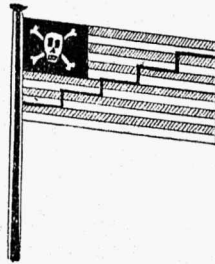
Nüüd on vaja külaskäiguga austada mõisaaeda, kus ta eile oli näinud õitsvaid sõstrapõõsaid. Aed asub mäekallakult läänepool, ja erilane ruttab otsekohe sinna.

Kolmveerand tunni pärast on ta juba alas. Sõstrapõõsad on täies õitses. Kõigil põõsastel võõrsil käimine võtab aega tervelt poolteist tundi.

Siit lendas erilane kõrvale kaldumata otseteed koju.

Kui kaua viibis erilane kodunt eemal oma teekonnal?

Ülesande nr. 4 „Mererövlite lipp“ lahendus:

Lõigake lipp kaheks astmelist joont mööda, nagu on näidatud joonisel. Nüüd lükake lipu alumine osa ühe astme võrra ülespoole ja õmmelge ta kokku. Siis saate 12-neribalise lipu asemel juba 10-neribalise.

Õiged lahendused saatsid: Leisbergi Prits Emmastest ja Mohikaan—Väle Hirv Viljandist.

Mõistatused.

Loogiline tähtmõistatus.

Tähtedest:

a, a, a, a, a, a, a, a, a, a, b, d, e, e, e, g, g, i, i, i, i, j, l, l, l, l, l, m, m, n, n, o, o, o, o, k, k, r, r, r, s, s, s, s, t, v, u, u, u.

Kokku säada järgmiste loomade nimed:

- 1) Suur roomaja Ameerikas — 6 tähest.
- 2) Kiskja, kes Eestist peaaegu kadunud — 5 tähest.
- 3) Kiskja Siberis, kallilt hinnatud nahaga — 6 tähest.
- 4) Sõidu- ja veoloom kõrbetes — 6 tähest.
- 5) Verejanuline kiskja Ameerikas — 7 tähest.

6) Roomaja nr. 1 teine nimetus — 10 tähest.

7) Hiigla väljasurnud loom maakera vanemast ajast — 10 tähest.

Kusjuures nende esimesed tähed lugedes ülevalt alla moodustaksid ühe loomade seltsi nimetuse.

Ülesanne.

Kaks tervet arvu annavad teineteisega kasvatades 7, missugused need arvud on?

Ülesanne.

Üks mees läks Paunveresse. Teel kohtas ta seitset vana naist, igaühel oli seljas üks kott seitsme hanega. Mitu jalga läksid Paunveresse?